

DOI:
УДК 347.91

Юлія Труфанова,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Тернопільського національного
економічного університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4310-3061>

Віталій Голова,

студент юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СПРОЩЕНА ФОРМА РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Розглянуто деякі актуальні питання, пов'язані із розглядом цивільних справ у наказному провадженні. Зокрема, окреслено процедуру розгляду цивільних справ у спрощеній формі; визначено особливості наказного провадження та окреслено певні висновки. Визначено, що наказне провадження – самостійний, спрощений та особливий вид цивільних проваджень, де заявник доказує судові, документальними доказами, право вимоги до боржника, який не виконує зобов'язань з договору чи за законом. Цей вид проваджень має на меті якомога швидше вирішити матеріальне право стягувач. Акцентовано увагу на тому, що наказному провадженню притаманні такі ознаки спрощеності: одноосібність вирішення справи без виклику сторін та без судового засідання для заслухання їхніх пояснень; відсутні позовні методи захисту (відсутня мирова угода, виклик свідків, неможливий зустрічний позов тощо); спрощена форма доказування – на письмових достовірних доказах / документах; скороченість вирішення справи, спрощена форма оскарження та набуття законної сили судового наказу; скасовується судовий наказ тією самою судовою інстанцією, яка його розглядала.

Ключові слова: суд, цивільне судочинство, наказне провадження, судовий наказ, сторони судового процесу.

Труфанова Ю., Голова В.

Приказное производство как упрощенная форма рассмотрения гражданских дел

Рассмотрено некоторые актуальные вопросы, связанные с рассмотрением гражданских дел в приказном производстве. В частности, определены процедуру рассмотрения гражданских дел в упрощенной форме; определены особенности приказного производства и намечены определенные выводы. Приказное производство представляет собой самостоятельный, упрощенный и особый вид гражданских производств, где заявитель доказывает суду, документальными доказательствами, право требования к должнику, который не выполняет обязательств по договору или по закону. Этот вид производств имеет целью как можно скорее решить материальное право заявителя. Учитывая вышеизложенное, можно акцентировать внимание на том, что, приказном производстве присущи такие признаки упрощенности: единоличность решения дела без вызова сторон и без судебного заседания для заслушивания их объяснений; отсутствуют исковые методы защиты (отсутствует мировое соглашение, вызов свидетелей, невозможен встречный иск и т.п.); упрощенная форма доказывания – на письменных достоверных доказательствах / документах; сокращенность разрешения дела, упрощенная форма обжалования и вступления в законную силу судебного приказа; отменяется судебный приказ тот же судебной инстанцией, его рассматривала.

Ключевые слова: суд, гражданское судопроизводство, приказное производство, судебный приказ, стороны судебного процесса.

Trufanova Yu., Golova V.

Order proceedings as a simplified form for the consideration of civil cases

This paper highlights some relevant issues related to the consideration of civil cases in order proceedings. In particular, the procedure for the consideration of civil cases in a simplified form is defined; features of the order production are defined and certain conclusions are outlined. The article deals with the current problem of today, because qualitative and quick justice of violated subjective rights needs a separated study, as the process of proving in order

proceedings is simplified. The judge issues a court order without a court hearing and calling the members of the case .
The author also studies the legal nature, shortly explores the history of order proceedings and analyzes the theoretical material for the separation of certain features, which are inherent only for this legal institution of civil procedural law. In this article the features of order proceedings and court order are revealed as an individual procedural document, which has a certain form and content. Moreover, the author points out his attention on the terms, which are presented in the order proceedings. The process of refusal of the statement for extradition, contestation and cancellation of a court order is traced. The notification procedure of the debtor about the court order is also analyzed in this article. The protection procedure of collector and debtor subjective rights and the issuance mechanism, the contestation and set of the legal force of court order are revealed in the article. The main features of order proceedings, which are inherent only in this type of proceedings are selected. Order proceedings are characterized by simplified court procedure, because the parties are not notified about the court hearing, the judge takes into account only written and electronic evidences. Based on these evidences, the judge issues a court order, which in its turn is determined in a quick contestation, cancellation or setting of the legal force of court order. The court decision depends on qualitative foundation and added evidence. The moment of proving for the debtor begins after the proper receiving of court order copy, if he wants to challenge it. For this purpose, the main features are identified by the author; the procedure of order proceedings and substantiated statement are described because the order proceedings refers to a simplified form of justice in the civil cases.

Keywords: court, civil proceedings, court proceedings, court order, parties to the judicial process.

Постановка проблематики. Наказне провадження є самостійним та спрощеним видом проваджень у цивільному судочинстві, де суддя на передбачених законом підставах за заявою особи, яка має право вимоги, без виклику заявника та боржника і без судового засідання на основі документів, що додані до заяви, видає судовий наказ, якому притаманна особлива цивільно-правова природа. У наказне провадження спрямоване на більш швидке вирішення правового спору між кредитором та боржником (щоб це було ергономічно та швидко) для захисту суб'єктивних цивільних прав. Тому процес доказування тут спрощений [3, с. 432]. Незважаючи на те, що наявна значна кількість досліджень щодо цієї теми, вважаємо за необхідне розглянути деякі правові аспекти.

Метою статті є дослідження питань, пов'язаних із наказним провадженням як спрощеною формою цивільного судочинства.

Аналіз останніх статей та публікацій. Вказану проблематику вивчали такі науковці, як: М. В. Вербіцька, Ю. Навроцька, Я. О. Бозя, А. Колос, М. П. Воронов, С. В. Дяченко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок генезису спрощених форм судочинства сягає Стародавнього Риму. Саме преторські interdiksi можна вважати першоджерелом судового наказу. Interdiksi – це консульські або преторські накази, шляхом видачі яких державна влада втручалася в цивільні правовідношення. Консул (претор) проводив спеціальне розслідування, яке називалося *causae cognitio*. Якщо він визнавав наявність правопорушення, то наказував порушникові дотриматися імперативного безумовного припису [2, с. 18].

Деякі держави Середньовічної Європи запозичили інститут спрощеного судочинства. Це пов'язано з тим, що сторони у справі зазвичай не приходили на судові слухання, пов'язане з неявкою учасників справи і цю проблему потрібно було вирішувати.

У 1385 р. підписано Кревську унію, в результаті цього литовські, українські та білоруські землі було включено до складу Польщі. У 1529 р. вийшов Перший Литовський статут, що становив перший кодифікований збір тогочасних законів. Статут містив 13 розділів, де з 5 по 13 регулювались окремі інститути цивільного та кримінального права та порядки судочинства. За основу для його написання було взято звичаєве право прилеглих держав, «Руська Правда», «Саксонського Зерцала». Литовські статuti мали особливий вплив на формування правової системи України, а саме: спрощеної форми судочинства [4, с. 78].

Вагомим внеском наказного провадження внесено у Статuti цивільного судочинства 1895 р. в Розділі II Статуту «Провадження в судах першої інстанції» містив главу V «Окремі провадження», який був чинним на території Західної України Австрійського [2, с. 23].

ЦПК УРСР 1924 р. чітко регламентував процедуру видачі судового наказу, де вперше вжито цей термін, а Цивільний процесуальний кодекс УРСР, що прийнятий 1964 р., не передбачав такого виду судочинства, але справи такого характеру відійшли до компетенції нотаріату і стягнення заборгованості здійснювалось на підставі виконавчих написів нотаріусів. Тому захистом цивільних прав та інтересів було позовне провадження [2, с. 23].

Цивільний процесуальний кодекс України однозначно передбачає наказне провадження. Цей інститут цивільного судочинства регулюється Розділом II ЦПК України.

Навколо наказного провадження є дискусія про приналежність його до спрощених видів судочинства. На думку З. А. Папулова, спрощене провадження – це форма здійснення правосуддя в окремих категоріях цивільних справ, за якої для ухвалення рішення достатньою є наявність звуженого складу юридичних фактів та обов'язкових процесуальних дій. А. Андрушко та Ю. Білоусов наполягають на тому, що наказне провадження – це спрощений вид провадження у справах щодо вимог, які мають очевидно достовірний характер. З позиції В. Решетняка, наказне провадження – самостійний вид цивільного судочинства, оскільки воно має багато спільного із судовим рішенням, хоча наказ не є різновидом останнього. На нашу думку, наказне провадження – це окремий вид спрощених проваджень, оскільки йому притаманні особливі ознаки, яких немає в інших видах судочинства та проваджень [6, с. 118; 7 с. 33].

Право на захист своїх прав має кожна особа. Воно передбачене диспозитивною ст. 4 ЦПК України, згідно з ним кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів. Відмова від такого права є неможливою, оскільки ніхто не може скасувати власне право [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 160 ЦПК, судовий наказ є особливою формою судового рішення, що видається судом за результатами розгляду вимог, передбачених ст. 161 цього Кодексу. Із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги, а також органи та особи, яким закон надає право звертатися до суду в інтересах інших осіб [1].

Згідно з ч. 2 ст. 42 ЦПК, у процесі розгляду вимог у наказному провадженні учасниками справи є заявник та боржник, хоча у ч. 3 ст. 171 ЦПК законодавець вказав заявник, а в дужках – стягувач. На нашу думку, це тотожні поняття, тому є 2 варіанти назв цього учасника справи. Сторони наділені цивільною правоздатністю та мають бути цивільно дієздатними згідно з ЦК та ЦПК [1].

Усі справи, що підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства, вирішуються місцевими загальними судами першої інстанції, і тому заяву про видачу судового наказу розглядає ця гілка влади.

У ст. 161 ЦПК вказані підстави, на яких суд може видати судовий наказ: 1) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати та середнього заробітку; 2) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника; 3) заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції; 4) заявлено вимогу про стягнення аліментів, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших зацікавлених осіб; 5) заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набуло законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів; 6) заявлено вимогу до юридичної особи або фізичної особи – підприємця про стягнення заборгованості за договором (іншим, ніж про надання житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення), укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [1].

Для подання скарги до суду потрібно написати і правильно оформити заяву про видачу судового наказу. Відповідно до ч. 2 ст. 163 ЦПК України, у заяві має бути зазначено: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) повне найменування для юридичних осіб / прізвище, ім'я та по батькові заявника і боржника, їхнє місцезнаходження / місце проживання, ідентифікаційний код юридичної особи та боржника, та для боржника за його наявності або номер і серію паспорта заявника та боржника, а також офіційні електронні адреси та інші дані, якщо вони відомі заявнику, які ідентифікують боржника; 3) прізвище, ім'я та по батькові представника заявника, якщо заява подається представником, його місце проживання або місцезнаходження; 4) вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються; 5) перелік доказів, якими заявник обґрунтовує обставини, на яких базуються його вимоги. Також до заяви потрібно додати: 1) квитанцію судового збору; 2) коли бере участь представник, то потрібно мати документи, що підтверджують повноваження представника; 2) копія письмового договору, де пред'явлено вимоги про стягнення грошової заборгованості також інші документи, що підтверджують право вимоги [1].

У випадку відмови у видачі судового наказу або в разі скасування судового наказу сума судового збору заявнику не повертається, але враховується до позовного провадження, якщо стягувач подав позов до боржника, відповідно до ч. 2 ст. 164 ЦПК. Якщо заявник належить до категорії осіб, які передбачені у ст. 5 пільги щодо сплати судового збору ЗУ «Про судовий збір», подається відповідне клопотання або зазна-

чається це у заяві про видачу судового наказу та докази, що підтверджують приналежність до цієї категорії, то питання щодо сплати судового збору вирішить суд на користь боржника [5].

Видача судового наказу відбувається без судового засідання і без виклику до суду заявника і боржника, а до уваги тільки беруться письмові докази. Звідси випливає, що висновки експертів, та показання свідків суду не потрібні, ця інстанція бере до уваги тільки те, що є єдиним допустимим доказом, – це письмові та електронні докази. Як зазначав О. Вершинін, письмові докази мають можливість спростити процесуальну діяльність, оскільки мають більшу доказову базу, силу, порівнюючи з іншими способами доказування. У судовій практиці доброякісні документи кваліфікованої юридичної форми (офіційні документи, засвідчені в публічному порядку) визнають фактично «безспірними», а зміст – вважають достовірним [2, с. 68; 3 с. 432].

Аналізуючи цивільне законодавство, ми дійшли висновку, що докази мають бути: письмовими; безспірними (відсутність потреби в їхньому повному дослідженні); вони мають підтверджувати не лише право вимоги заявника, а й обов'язок боржника виконати таке зобов'язання; допустимими; достатніми та достовірними [3 с. 433]. Тому докази повинні бути такі, щоб не виникало потреби суду викликати сторони у судовій справі.

Згідно зі ст. 165 ЦПК України передбачено підстави для відмови суду у видачі судового наказу. Після усунення недоліків ЦПК передбачає два варіанти розвитку подій, а саме: перший: відмова через суду з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 8, 9 частини першої ст. 165 цього Кодексу, не є перешкодою для повторного звернення з такою самою заявою в порядку, тобто заявник знову може подати заяву до суду про видачу судового наказу, а другий з них (відмова з підстав, передбачених пунктами 3-6 ч. 1 ст. 165 цього Кодексу) унеможлиблює повторне звернення, бо в такому разі заявник має право звернутися до суду з тими самими вимогами у позовному провадженні [1].

Отже, процесуальними умовами для відповідності заяви про видачу судового наказу до чинного законодавства є такі: 1) форма і зміст заяви відповідно ст. 163 ЦПК; 2) підстава для видачі судового наказу згідно зі ст. 161 ЦПК; 3) заявник має бути дієздатним; 4) додані допустимі письмові докази; 5) якщо є представник, то додані документи, що підтверджують повноваження представника; 6) сплатити судовий збір; 7) подати до суду першої інстанції за загальними правилами.

Судовий розгляд заяви про видачу судового наказу відбувається протягом п'яти днів з дня її надходження до суду. Розгляд цієї справи здійснюється без судового засідання і без повідомлення заявника і боржника. Згідно з ч. 2 ст. 167 ЦПК, за результатами розгляду заяви про видачу судового наказу суд видає судовий наказ або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу. Цей процесуальний документ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає, хоча можливо скасувати у передбаченому порядку ЦПК України.

Судовий наказ відповідно до ст. 168 ЦПК України повинен містити такі реквізити: 1) дата видачі наказу; 2) найменування суду, прізвище та ініціали судді, який видав судовий наказ; 3) повне найменування юридичних осіб або прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб стягувача і боржника, їхнього місцезнаходження для юридичних осіб / місце проживання чи перебування для фізичних осіб, ідентифікаційний код юридичної особи / фізичних осіб стягувача та боржника за його наявності або номер і серія паспорта стягувача та боржника для фізичних осіб – громадян України, а також інші дані, якщо вони відомі суду, які ідентифікують стягувача та боржника; 4) посилання на закон, на підставі якого підлягають задоволенню заявлені вимоги; 5) сума грошових коштів, які підлягають стягненню; 6) сума судових витрат, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь з боржника; 7) повідомлення про те, що під час розгляду вимог у порядку наказного провадження та видачі судового наказу суд не розглядає обґрунтованість заявлених стягувачем вимог по суті; 8) відомості про порядок та строки подання заяви про скасування судового наказу; 9) дата набуття судовим наказом законної сили; 10) строк пред'явлення судового наказу до виконання; 11) дата видачі судового наказу стягувачу [1].

Суддя складає судовий наказ у двох примірниках та підписує їх. Після цього один з них залишається у суді, а інший відправляється рекомендованим листом заявнику. Не пізніше наступного дня суд відправляє боржнику копію судового наказу та копію заяви про видачу судового наказу з доданими до нього документами. Коли боржник належним чином отримує весь пакет документів, то цей день вважається днем видання судового наказу. Від цього дня відраховується строк для подання до суду заяви про скасування судового наказу. Згідно зі ч. 1 ст. 170 ЦПК України, цей строк становить 15 днів.

Процедура оскарження судового наказу є легкою, порівнюючи з позовним провадженням. Боржнику потрібно написати заяву про скасування судового наказу. Форма і зміст цього процесуального документа

доволі проста. У ній треба зазначити «класичні» реквізити суду, заявника та боржника і вказати наказ, що оспорюється, та заперечити повністю чи частково вимоги заявника. До такої заяви також додається: квитанція про сплату судового збору, якщо є представник, то відповідні документи на представництво інтересів, а в разі пропуску строків подати клопотання про поновлення пропущеного строку, якщо заява подається після того, як сплило 15 днів з моменту вручення.

Судовий наказ набуває законної сили протягом п'яти днів після закінчення строку на її оскарження, а коли предметом стягнення є аліменти, то судовий наказ набуває законної сили у день його видачі. І після того судова установа вносить відомості до Єдиного державного реєстру судових рішень та Єдиного державного реєстру виконавчих документів і відправляє рекомендованим листом заявнику. Отож, підсумовуючи вищезазначені строки, ми вважаємо, що судовий наказ набуває законної сили в середньому через 28 днів після всіх можливих процесуальних дій. У спрощеному позовному провадженні справа розглядається не більше 60 днів від дня відкриття провадження і є можливість подати апеляційну скаргу протягом 30 днів, також беремо до уваги право на касацію, тому з огляду на вищесказане в наказному провадженні заявник виграє за часом.

Відповідно до ч. 1 ст. 171 ЦПК України, заява про скасування судового наказу не пізніше наступного дня передається судді. У разі пропуску строків суд повертає таку заяву, якщо не знайде підстав для поновлення строку. Якщо суддя прийняв заяву про скасування судового наказу, після двох днів після її подання постановляє ухвалу про скасування судового наказу, де роз'яснює стягувачу право звернутися до суду із тими самими вимогами в порядку спрощеного позовного провадження. В ухвалі про скасування судового наказу суд за клопотанням боржника вирішує питання про поворот виконання судового наказу в порядку [1].

Згідно зі ст. 173 ЦПК суд може внести виправлення до судового наказу, визнати його таким, що не підлягає виконанню, або відстрочити або розстрочити виконання судового наказу [1].

Висновки. Наказне провадження – це самостійний, спрощений та особливий вид цивільних проваджень, де заявник доказує судові документальними доказами, право вимоги до боржника, який не виконує зобов'язань з договору чи за законом. Цей вид проваджень має на меті якомога швидше вирішити матеріальне право стягувача. Враховуючи вищевикладене, можна акцентувати увагу на тому що, наказному провадженні притаманні такі ознаки спрощеності: одноосібність вирішення справи без виклику сторін та без судового засідання для заслухання їхніх пояснень; відсутні позовні методи захисту (відсутня мирова угода, виклик свідків, неможливий зустрічний позов тощо); спрощена форма доказування – на письмових достовірних доказах / документах; скороченість вирішення справи, спрощена форма оскарження та набуття законної сили судного наказу; скасовується судовий наказ тою самою судовою інстанцією, яка його розглядала.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон від 18.03.2004 № 1618-IV/ Відомості Верховної Ради України. 2020. № 40–41, 42, ст. 492.
2. Вербіцька М. В. Наказне провадження у цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Львів, 2011. 231 с.
3. Навроцька Ю. Особливості процесу доказування у наказному провадженні : Львів, 2016. С. 431–440.
4. Ухач В. З. Історія держави та права України : навч. посібник (конспект лекцій). Тернопіль : Вектор, 2016. 378 с.
5. Про судовий збір : Закон від 08.07.2011 № 3674-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 14. ст. 87.
6. Бозя Я. О., Воронов М. П., Дяченко С. В. Поняття наказного провадження. *Сучасні питання економіки і права*. 2014. С. 117–119.
7. Колос А. Теоретичні проблеми спрощеного провадження у цивільному процесі. *Цивільне право і процес*. 2019. С. 32–35.

References

1. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedural Code of Ukraine]: Law of March 18, 2004 № 1618-IV (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-41, 42, 492 [in Ukrainian].

2. Verbitska, M.V. (2011). *Nakazne provadzhennia u tsyvilnomu protsesi Ukraïny [Punishment at the civil process in Ukraine]:* dissertation on the health of the science level of a candidate of law: 12.00.03. Lviv [in Ukrainian].
3. Navrotska, Y. (2016). *Osoblyvosti protsesu dokazuvannia u nakaznomu provadzhenni [Special features of the process of proving punishmen].* Lviv, 431-440 [in Ukrainian].
4. Ukhach, V.Z. (2016). *Istoriia derzhavy ta prava Ukrainy [History of State and Law of Ukraine]:* Tutorial (compendium of lecture). Ternopil: Vector [in Ukrainian].
5. Pro sudovy zbir [About the Court Fee]: Law of July 8, 2011 No. 3674-VI (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 14.* 87 [in Ukrainian].
6. Bozia, Ya.O., Voronov, M.P., Dyachenko, S.V. (2014). Poniattia nakaznoho provadzhennia [Understanding of punishment]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava – Special nutrition of economy and law.* Kyiv, 117-119 [In Ukrainian].
7. Kolos, A. (2019). Teoretychni problemy sproshchenoho provadzhennia u tsyvilnomu protsesi [Theoretical problems of simplified provision in a civil process]. *Tsyvilne pravo i protses – Civil law and processes,* 32-35 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.06.2020.